

Medicijngebruik bij de ziekte van Parkinson

Voor de behandeling van de ziekte van Parkinson komt er een moment dat uw behandelend neuroloog medicijnen gaat voorschrijven. Vaak gebeurt dit wanneer de klachten u beperken in het dagelijkse leven. Bij de ziekte van Parkinson is alleen een behandeling van de symptomen mogelijk. De ziekte zelf kan niet gestopt of genezen worden. Deze symptoombestrijding is van het grootste belang. Het wel of niet innemen van de medicijnen kan het verschil uitmaken tussen wel of niet de dagelijkse dingen kunnen doen. Het medicijngebruik neemt dan ook een centrale plaats in binnen het leven van iedere patiënt met de ziekte van Parkinson.

Hier treft u informatie aan over verschillende medicijnen die regelmatig worden voorgeschreven bij de ziekte van Parkinson. De medicijnen zijn voor u op een rijtje gezet. Daarnaast wordt belangrijke informatie gegeven over het innemen, de werking en de bijwerkingen van de medicijnen. Mocht u naar aanleiding van deze informatie nog vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met uw neuroloog of uw Parkinsonverpleegkundige. Het telefoonnummer staat op de laatste bladzijde.

Belangrijk!

Neem bij ieder controlebezoek een recente uitdraai van uw volledige medicatiegebruik van uw apotheek mee. Dit is belangrijk voor onze en uw eigen duidelijkheid.

Algemene regels voor het innemen van medicijnen

Met vocht

U neemt de medicijnen altijd in met vocht, bijvoorbeeld water of vruchtensap (liever geen grapefruitsap). Als u de medicijnen 'droog' inneemt, gaat de opname van het medicijn in het lichaam trager. Ook kan het maagslijmvlies geïrriteerd raken. Als het doorslikken van de medicijnen u veel moeite kost, kan het helpen de medicijnen in te nemen met koud water of koude appelmoes. Koude producten verbeteren de slikreflex en verminderen de kans op verslikken. U kunt het beste slikken met licht gebogen hoofd voorover, niet met het hoofd achterover.

Op tijd

Het is belangrijk dat u de medicijnen op tijd inneemt. Zo krijgt u minder schommelingen in het effect en voelt u zich beter. Zeker als u met een nieuw medicijn begint is het aan te raden het medicijn precies in te nemen zoals de arts heeft voorgeschreven. Wanneer u uw medicijnen op tijd inneemt, krijgt u een goede indruk van de werking na één inname en van de werking tijdens de gehele dag. Op basis van uw ervaringen kunt u met uw neuroloog het schema van inname bespreken en eventueel aanpassen. Neem op tijd Levodopa preparaten in, een half uur vóór de maaltijd of een uur na de maaltijd, in verband met competitie met voeding.

Overleg

Vragen over de werking, de voorgeschreven tijden en de dosering, kunt u aan uw behandelend neuroloog of Parkinsonverpleegkundige stellen. Het is belangrijk dat u niet zelf het besluit neemt om te stoppen met de medicatie, of zelf besluit de dosering aan te passen. Dit voorkomt bijwerkingen en problemen. Stop dus ook niet met de medicijnen zonder te overleggen met uw neuroloog. Dit kan namelijk een duidelijke toename van klachten geven. Als het niet mogelijk is om met uw behandelend neuroloog of Parkinsonverpleegkundige te overleggen, vraag het dan aan uw huisarts.

Vergeten

Het kan gebeuren dat u vergeet de medicijnen in te nemen. Als dit het geval is, denk dan om de tijd tussen de (te late) inname en de volgende inname. Deze moet altijd gelijk zijn aan de tijd tussen de andere inname die u normaal aanhoudt. Voor die dag schuiven de tijden van inname van uw medicijnen dus iets op. **Het is belangrijk dat u niet te veel medicijnen in een korte tijd binnenkrijgt. Als u uw medicijnen eenmaal vergeten bent, neem dan geen dubbele dosis bij de volgende inname!**

Bijwerkingen medicijnen

Alle medicijnen kunnen bijwerkingen geven. Hoe ernstig die bijwerkingen zijn, hangt af van de persoon, de leeftijd en overige aandoeningen met bijbehorende medicijnen. Het is bekend dat ouderen over het algemeen gevoeliger zijn voor bijwerkingen. Als u last heeft van bijwerkingen kunt u dit met uw neuroloog of Parkinsonverpleegkundige bespreken. Wij raden u aan om de combinaties van alle medicijnen die u inneemt te laten controleren door uw apotheek. De apotheker kan nagaan of bepaalde medicijnen wel of niet te combineren zijn.

Behandeling van bijwerkingen

Bijwerkingen kunnen op verschillende manieren behandeld worden. Het is aan te bevelen om eerst af te wachten of u aan het medicijn kunt wennen. Als dat zo is, zijn de bijwerkingen alleen tijdelijk. Een redelijke periode hiervoor is twee weken: als u na twee weken nog steeds last heeft van bijwerkingen, neem dan contact op met uw behandelend neuroloog of Parkinsonverpleegkundige. Dit geldt natuurlijk ook als de bijwerkingen toenemen. Samen met de neuroloog of Parkinsonverpleegkundige kijkt u welke maatregelen het beste kunnen worden genomen.

Verschillende manieren van het behandelen van bijwerkingen, zijn:

- De dosering van de medicijnen kan worden aangepast. Als dit niet helpt, dan kan uw neuroloog voorstellen andere medicijnen te gebruiken, of de dosis opnieuw aan te passen.
- Soms helpt het nemen van andere medicijnen bij de behandeling van bepaalde bijwerkingen. Voorbeelden hiervan zijn:
 - Bij misselijkheid/braken: Domperidon
 - Bij hallucinaties: Seroquel, Leponex
 - Bij obstipatie: Movicolon

zoeken. Iedereen reageert anders op medicijnen. Ook moet de juiste balans gevonden worden tussen de werking van het medicijn en de bijwerkingen die het geeft.

Er zijn verschillende groepen medicijnen ('medicijn groepen') die worden voorgeschreven bij de ziekte van Parkinson. Dit zijn:

- Levodopa
- Dopamine agonisten
- Glutamaat antagonisten
- Anticholinergica
- MAO-B remmers
- COMT remmers

Hieronder staan de verschillende medicijn groepen genoemd, met merknaam, werking en bijwerkingen. De stofnaam staat tussen haakjes.

Medicijngroep 1: Levodopa

Er zijn verschillende manieren om Levodopa te gebruiken. De verschillende vormen verschillen in werkingssnelheid en dosis. Er zijn langzame, gewone en snel werkende soorten. Levodopa wordt onder de volgende merknamen voorgeschreven:

- Sinemet (combinatie van Levodopa met Carbidopa)
- Sinemet CR (Sinemet met langzame afgifte)
- Madopar (combinatie van Levodopa met Benserazide)
- Madopar HBS (Madopar met langzame afgifte)
- Madopar Dispers (Madopar met snelle afgifte)
- Stalevo (combinatie van sinemet en comtan)
- Duodopa (continue afgifte van Levodopa dmv een pomp)

Hoe werkt Levodopa?

Levodopa is een stof die in de hersenen wordt omgezet in Dopamine. Dopamine is een stof die prikkels doorgeeft die onder andere nodig zijn om bewegingen soepel te laten verlopen. Bij patiënten met de ziekte van Parkinson is er een tekort aan Dopamine in bepaalde gedeelten van de hersenen.

De Levodopa vervangt de Dopamine die u zelf in de hersenen aanmaakt. Levodopa kan ook deze natuurlijke Dopamine aanvullen. De combinaties met Carbidopa of Benserazide zorgen ervoor dat Levodopa niet wordt afgebroken in het lichaam. Hierdoor komt de Dopamine alleen in de hersenen vrij.

Wanneer krijgt u welke Levodopa voorgeschreven?

Welk medicijn u krijgt voorgeschreven, hangt af van uw klachten.

Levodopa met versnelde afgifte kan voorgeschreven worden om u snel op gang te helpen, bijvoorbeeld als u last heeft van ochtendstijfheid. Als u wat langer ziek bent, kan de werking van Levodopa steeds onvoorspelbaarder worden. Hierdoor ontstaan er 'on/off' klachten of overbeweeglijkheid. Bij on/off klachten raken de medicijnen snel uitgewerkt. 'On' is de periode dat het bewegen soepel gaat, na de inname van medicijnen. Bij 'off' raken de medicijnen uitgewerkt. Bewegen gaat dan moeilijk. Ook kunt u last krijgen van angsten en soms paniekaanvallen. Als u last krijgt van overbeweeglijkheid of on/off klachten, kunt u ze met uw neuroloog bespreken. Dan kan hij ervoor kiezen om in overleg met u de medicatie aan te passen.

Starten met Levodopa

1. De dosering wordt geleidelijk opgebouwd.
2. In principe is aanvankelijk driemaal daags doseren voldoende ('s ochtends; 's middags; 's avonds). Frequenter over de dag doseren gebeurt alleen na langdurig gebruik van Levodopa, en altijd in overleg met uw neuroloog. Liefst innemen half uur voor de maaltijd of één uur na de maaltijd.
3. Elke dosisverhoging werkt niet meteen, maar wordt pas goed duidelijk na ongeveer twee/drie weken.

4. Van een goed effect is sprake als u:
 - uw werkzaamheden weer zelfstandig kunt uitvoeren
 - uw hobby's weer kunt uitoefenen
 - voldoende vertrouwen heeft in uw mobiliteit (bijvoorbeeld om ergens naar toe lopen)
5. Het is dus nadrukkelijk niet de bedoeling om de allerlaatste verschijnselen van de Parkinson helemaal te onderdrukken.
6. In eerste instantie wordt alleen gewerkt met tabletten van 62,5 mg. Als u klaar bent met het opbouwschema kan, in overleg met de neuroloog, gekeken worden of u ook tabletten van een grotere sterkte kunt gebruiken (bijvoorbeeld twee tabletten van 62,5 mg vervangen door één tablet van 125 mg).
7. Bij onvoldoende effect of bijwerkingen medicatie nooit abrupt staken, maar ook weer geleidelijk afbouwen .
8. Voor eventuele vragen moet u in eerste instantie contact opnemen met de Parkinsonverpleegkundige van de polikliniek.

Het innemen van Levodopa

Medicatie innemen: een **half uur vóór de maaltijd** of één uur na de maaltijd. (dit staat niet in de bijsluiter!), met water of eventueel met voeding die weinig eiwitten bevat, bijvoorbeeld brood met jam, of appelmoes. Niet met zuivelproducten innemen.

Madopar Dispers tabletten (met snelle afgifte) kunt u het beste oplossen in (kraan)water of vruchtensap (geen grapefruit) en pas daarna innemen. Eventueel kunt u koolzuurhoudend bronwater gebruiken.

Bijwerkingen

Levodopa kan bijwerkingen geven. Voorbeelden zijn overvloedige bewegingen, levendige dromen, hallucinaties, misselijkheid en sufheid.

Medicijngroep 2: Dopamine agonisten

Dopamine agonisten worden onder de volgende merknamen voorgeschreven (de stofnaam staat tussen haakjes):

- Sifrol (pramipexol)
- Sifrol modutab (met gereguleerde afgifte)
- Requip (ropinirol)
- Requip modutab (met gereguleerde afgifte)
- Apomorfine
- Apomorfine injectie
- Apomorfine pomp
- Neupro (rotigotine) pleister

Hoe werken Dopamine agonisten?

Dopamine agonisten zijn medicijnen die de werking van Dopamine nabootsen.

Wanneer krijgt u Dopamine agonisten voorgeschreven?

Wanneer en welke agonist u krijgt voorgeschreven is afhankelijk van uw klachten en het ziekteverloop. Soms wordt er gestart met Dopamine agonisten. In een latere periode van de ziekte worden Dopamine agonisten vaak in combinatie met andere medicijnen gegeven, bijvoorbeeld met Levodopa.

Inname en tijdstip van inname

Dopamine agonisten worden altijd langzaam opgebouwd, en als dat nodig is ook weer langzaam afgebouwd. De dosering is meestal 3x daags, tenzij het om preparaten met gereguleerde afgifte gaat, die worden 1x daags ingenomen. Bij voorkeur in de ochtend. Dopamine agonisten kunnen gewoon tijdens of na de maaltijd ingenomen worden. Tabletten met gereguleerde afgifte moeten altijd geheel ingenomen worden, dus niet kauwen of breken. Ook voor Dopamine agonisten geldt dat het maximale effect van de dosering pas na enkele weken bereikt wordt.

Bijwerkingen

Dopamine agonisten kunnen bijwerkingen geven zoals misselijkheid, duizeligheid, lage bloeddruk, hoofdpijn, verwardheid, sufheid, slaapstoornissen, plotselinge slaapaanvallen en hallucinaties. Gedragmatige veranderingen, zoals gok-/koop- of seksverslaving kunnen voorkomen. Ook kunnen Dopamine agonisten voor seksuele hyperactiviteit (een verhoogd libido) zorgen.

Medicijngroep 3: Glutamaat antagonisten

Glutamaat agonisten worden onder de volgende merknaam voorgeschreven (de stofnaam staat tussen haakjes):

- Symmetrel (amantadine)

Hoe werkt Symmetrel?

Symmetrel is een middel dat het effect van Dopamine kan versterken. Het kan ook effectief kan zijn bij de behandeling van overtollige bewegingen.

Wanneer krijgt u Symmetrel voorgeschreven?

Symmetrel wordt soms als eerste medicijn voorgeschreven bij klachten zoals trillen, stijfheid en/of traagheid. In een latere fase van de ziekte wordt het voorgeschreven bij overbeweeglijkheid.

Inname en tijdstip van inname

Symmetrel wordt meestal 2 tot 3 keer daags voorgeschreven. Het mag tijdens of na de maaltijd worden ingenomen.

Bijwerkingen

Symmetrel geeft soms kans op hallucinaties en dikke enkels. Ook kan het een marmerachtige verkleuring van de huid geven.

Medicijngroep 4: Anticholinergica

Anticholinergica worden onder de volgende merknamen voorgeschreven (de stofnaam staat tussen haakjes):

- Tremblex (dexetimide)
- Artane (trihexyfenidyl)
- Akineton (biperideen)

Hoe werken Anticholinergica?

Anticholinergica zijn stoffen die de werking van Acetylcholine tegengaan. Acetylcholine is een tegenhanger van de Dopamine in de hersenen. Door afname van Acetylcholine neemt het effect van de Dopamine toe.

Anticholinergica versterken het effect van Dopamine op de beweeglijkheid van het lichaam, maar kunnen een verslechtering van het geheugen geven. Hierdoor zijn Anticholinergica minder geschikt voor ouderen.

Wanneer krijgt u Anticholinergica voorgeschreven?

U krijgt Anticholinergica voorgeschreven als u vooral klachten van beven (tremor) heeft en jonger bent dan 65 jaar.

Inname en tijdstip van inname

Anticholinergica kunnen tijdens of na de maaltijden worden ingenomen. Ze moeten altijd langzaam afgebouwd worden. Er mag dus nooit ineens gestopt worden met het gebruik.

Bijwerkingen

Anticholinergica als Akineton en Artane kunnen bijwerkingen geven, zoals een droge mond, het afnemen van concentratievermogen en geheugenverlies. Ook de volgende klachten kunnen voorkomen: het niet volledig leeg kunnen plassen van de blaas, vertraagde stoelgang en een langzame voedselvertering.

Medicijngroep 5: MAO-B remmers

MAO-B remmers worden onder de volgende merknamen voorgeschreven (de stofnaam staat tussen haakjes):

- Eldepryl (selegiline)
- Azilect (rasagiline)
- Xadago (safinamide)

Hoe werken MAO-B remmers?

Een MAO-B remmer remt de afbraak van Dopamine. Daarmee zorgt het voor een langere werking van de Dopamine in de hersenen.

Wanneer krijgt u MAO-B remmers voorgeschreven?

Het kan zowel in de vroege fase als ook in latere fase van de ziekte worden toegevoegd aan de medicatie. Dit kan bijvoorbeeld wanneer een medicijndosis te vroeg raakt uitgewerkt, vóór het nemen van de volgende dosis. Het verlengt dan de werking van een Levodopa.

Inname en tijdstip van inname

De medicijnen (Eldepryl ,Azilect en Xadago) mogen tijdens of na de maaltijd worden ingenomen. Azilect moet meestal eenmaal daags worden ingenomen. Het beste is om het medicijn 's morgens in te nemen. Xadago met water met of zonder voedsel innemen eenmaal daags.

Eldepryl moet meestal 2x daags worden ingenomen. Het beste is om 's morgens en 's middags in te nemen (bijvoorbeeld om 8.00 uur 's morgens en 12.00 uur 's middags).

Bijwerkingen

Eldepryl en Azilect kennen verschillende bijwerkingen. Eldepryl kan als bijwerking hoofdpijn, slaperigheid, een droge mond en duizeligheid geven. Ook kan slapeloosheid een bijwerking zijn. Daarom kunt u Eldepryl beter niet 's avonds innemen.

Azilect kan hoofdpijn, pijn aan gewrichten, misselijkheid en een "grieperig" gevoel als bijwerking hebben. Ook is de kans op depressiviteit verhoogd

Xadago kan slapeloosheid, ongewilde bewegingen, slaperigheid, duizeligheid, hoofdpijn, staar, lage bloeddruk, misselijkheid en vallen.

Medicijngroep 6: COMT remmers

COMT remmers worden onder de volgende merknamen voorgeschreven (de stofnaam staat tussen haakjes):

- Comtan (entacapone)
- Tasmар
- Stalevo (combinatie van Sinemet en Comtan)

Tasmар wordt niet vaak voorgeschreven. Dit komt door de bijwerking die het medicijn veroorzaakt. Het kan acuut leverfalen veroorzaken. Tasmар wordt dan ook alleen voorgeschreven voor mensen die geen andere COMT remmers mogen hebben.

Hoe werkt Comtan?

Comtan versterkt en verlengt het effect van Levodopa. Hierdoor bereikt een groter deel van de ingenomen Levodopa de hersenen. Dit komt doordat in het bloed minder Levodopa wordt afgebroken.

Wanneer krijgt u Comtan voorgeschreven?

Comtan wordt voorgeschreven als u merkt dat een medicijn uitgewerkt raakt en u vóór de volgende geplande medicijninname een periode minder goed functioneert. Oplossingen voor deze verschijnselen zijn het vaker geven van medicijnen (dus minder tijd tussen de verschillende inname) of het toevoegen van Comtan bij iedere inname van Madopar of Sinemet (verschillende Levodopa). Comtan kan ook in combinatie met Sinemet in één tablet gegeven worden onder de naam Stalevo.

Inname en tijdstip van inname

Comtan moet **altijd samen** met de Levodopapreparaten Sinemet of Madopar worden ingenomen. Dit gaat vanzelf als u Stalevo gebruikt. Comtan zonder Madopar of Sinemet is niet zinvol omdat het geen effect zal hebben.

Comtan heeft een goed effect als u het 4 tot 5 keer per dag gebruikt. Bij minder medicijnen heeft Comtan geen voortdurend effect. Comtan wordt namelijk snel in het lichaam afgebroken. Hierdoor heeft het een korte werkingsduur.

Bijwerkingen

Comtan kan overbeweeglijkheid, een droge mond, misselijkheid en diarree veroorzaken. Bovendien geeft Comtan een oranje verkleuring van de urine. Deze verkleuring kan overigens geen kwaad.

Andere mogelijkheden als de medicijnen onvoldoende werken

Het kan zijn dat het niet meer lukt om uw klachten te behandelen met de medicijnen die u gebruikt. Dan kan de neuroloog andere mogelijkheden met u bespreken. Voorbeelden van alternatieven zijn het gebruik van:

- Apomorfine-injecties, als toevoeging aan bestaande medicatie.
- Apomorfine-pomp. Deze pomp zorgt voor continue toediening van een Dopamine agonist.
- Duodopapomp, deze pomp zorgt voor een continue afgifte van Levodopa in de dunne darm. (d.m.v. een maagsonde)
- Hersenoperatie, keuze voor operatie wordt altijd in gezamenlijk overleg met u en uw neuroloog gemaakt. Deze keuze wordt gebaseerd op uw klachten, hoe lang u al ziek bent (stadium van uw ziekte) en de reactie op medicijnen.

Klachten: door de medicijnen of door de ziekte?

U kunt klachten hebben zoals een lage bloeddruk, snel moeten plassen, hallucinaties, impotentie, pijnklachten, geheugenstoornissen, neiging tot vallen, slaapstoornissen en depressie. Hierbij is het steeds de vraag of dit bijwerkingen zijn van de medicijnen of dat deze klachten komen door de ziekte van Parkinson. Om deze vraag te kunnen beantwoorden is het belangrijk om te weten wanneer en hoe vaak u deze klachten heeft. Bij de behandeling van de klachten maakt uw arts voortdurend een afweging. Hij kijkt naar het gebruik van bepaalde medicijnen en de voor- en nadelen hiervan voor uw dagelijks leven en uw klachten. Een beslissing over medicijngebruik wordt in overleg met u gemaakt.

Soms kan het handig of zelfs nodig zijn om enkele dagen op te schrijven welke medicijnen u ingenomen heeft. Het effect daarvan op uw dagelijks leven en uw functioneren is daarbij belangrijk. Zo kan worden gekeken of het gebruik van een bepaald medicijn voor duidelijke klachten zorgt. Dit bijgehouden schema noemen we de Meerwaldtkaart of dagelijkse evaluatie (zie voorbeeld).

Dagelijkse evaluatie

Meerwaldtkaart

Medicijn	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	

Zet een kruisje in het vakje van de innametijd van de medicatie

Tijdstip	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
ON																				
Tussenin																				
OFF																				
Overbeweeg lijkheid																				
Emotie																				

Elk vakje stelt een uur voor, zet een kruisje in het juiste vakje:

OFF=stijf, traag, beven

ON=praktisch normale beweeglijkheid

Zet ook een kruisje bij het vakje **overbeweeglijkheid** wanneer u onvrijwillige bewegingen maakt, die géén tremor zijn.

Bij emotie: zet een + als u zich goed voelt. Een – als u zich somber, zenuwachtig, angstig of “gejaagd” voelt. Vul niets in als u zich normaal voelt

Vragen

U kunt nog allerlei vragen hebben, zoals de keuze voor het soort medicijn, de dosering, eventuele bijwerkingen en de bijstelling van het gebruik. Bij vragen over uw medicijnen kunt u contact opnemen met uw neuroloog of uw Parkinsonverpleegkundige. Ook kunt u contact opnemen met uw apotheker. De Parkinsonverpleegkundige kan u ook helpen bij vragen over de gevolgen van het medicijngebruik voor uw dagelijkse functioneren. Zij heeft iedere dinsdag en donderdag van 11.00 uur – 12.00 uur telefonisch spreekuur. Het telefoonnummer is 0513 - 685 523. U kunt u vraag ook stellen via Mijntjongerschans.

Grip op uw zorg via Mijntjongerschans

Mijntjongerschans.nl is het patiëntenportaal van ziekenhuis Tjongerschans. Dit portaal is bereikbaar voor alle patiënten die zijn ingeschreven bij Tjongerschans. Na het inloggen op www.mijntjongerschans.nl met DigiD met sms-verificatie of via de DigiD app heeft u toegang tot uw medische gegevens. U kunt hier ook afspraken maken, een vraag stellen, vragenlijsten invullen en uitslagen bekijken.

DISCLAIMER

Wij adviseren u bij uw bezoek aan de polikliniek en bij opname zo min mogelijk geld, sieraden, dure kleding en andere zaken van (emotionele) waarde mee te nemen naar het ziekenhuis. Het ziekenhuis aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade aan of verlies van dergelijke zaken.